

УДК 004.9:374

ОВЧАРУК Оксана Василівна,

канд.пед.наук, ст.наук.співр.,

завідувач відділом компаративістики інформаційно-освітніх інновацій Інституту інформаційних технологій і засобів навчання НАПН

України

ORCID ID: 0000-0001-7634-792

oks.ovch@hotmail.com

ГРИЦЕНЧУК Олена Олександрівна

науковий співробітник відділу компаративістики інформаційно-освітніх інновацій Інституту інформаційних технологій і засобів навчання НАПН

України

ORCID ID 0000-0003-3173-7649

helenakyiv2017@ukr.net

МОДЕЛЬ ІНФОРМАЦІЙНО-ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА РОЗВИТКУ ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛЯ НА ОСНОВІ ПІДХОДІВ РАДИ ЄВРОПИ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми.

Громадянська освіта є важливою складовою системи освіти, де вчитель відіграє ключову роль у її впровадженні, здійснює навчальні впливи на учнів та сприяє створенню демократичного середовища у закладі освіти, таким чином впливає на процеси демократизації освіти та суспільства, при цьому професійно вдосконалюючись впродовж життя. Цей процес сьогодні тісно пов'язаний зі стрімким розвитком інформаційно-комунікаційних технологій, широким використанням технологічно насичених засобів для навчання та спілкування, а також з освітніми реформами, що відбуваються сьогодні в Україні та країнах Європи. Важливу роль у здійсненні громадянської освіти, зокрема, відіграє середовище, в тому числі й інформаційно-освітнє середовище (ІОС), де відбуваються навчання, спілкування, обмін досвідом, дозволяючи учасників навчального процесу. Питання підтримки вчителів у створенні та використанні ІОС є актуальним для української системи освіти, що активно просуває ідеї електронного навчання, відкритої освіти, широкого застосування

цифрових засобів у професійній діяльності вчителя, сприяє підвищенню рівня цифрової (інформаційно-комунікаційної) компетентності вчителя. Створення ІОС пов'язано з низкою переваг для учасників освітнього процесу (вчителів, керівників шкіл, учнів, батьків та ін.), які отримують доступ до спільних даних та інформації, до таких форм навчання, як дистанційна, робота у віддаленому доступі з великими аудиторіями, групові види робіт, використовуючи при цьому значний арсенал онлайн-засобів для навчання, що сприяє включенню до процесу громадянської освіти (ГО) багатьох сторін. Саме тому розроблення моделі ІОС, як засобу розвитку громадянської компетентності вчителя є актуальною проблемою, що розв'язує одночасно дві задачі: створення цифрового середовища для навчання та розвитку громадянської компетентності вчителя, яке може бути використано як для підвищення фахового рівня, так і для ефективного впровадження громадянської освіти у навчальний процес.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Громадянська освіта на міжнародному рівні активно розвивається завдяки підтримці таких організацій, як Рада Європи, Європейська комісія, ЮНЕСКО, ЮНІСЕФ, ООН та ін. В Україні активно працюють над питаннями ГО такі неурядові освітянські організації, як «Педагоги за мир та взаєморозуміння», «Нова доба», «Доба», «Освіта для демократії» та ін., що здійснюють проекти, пов'язані з навчанням та підготовкою вчителів в галузі ГО, та які безпосередньо впроваджують ГО у шкільну освіту. Серед дослідників, що розкривають основні положення громадянської освіти, зарубіжні – Ц. Бірзеа, Д. Керр, К.-Х. Дюрр, С. Навал 13 та ін.; українські – П. Вербицька (викладання історії у контексті громадянської освіти) 2, О. Локшина, Г. Єгоров 5 (досвід громадянства у країнах Європи), О. Овчарук (освіта для демократичного громадянства та освіта в галузі прав людини) **Ошибка! Источник ссылки не найден.**, О. Пометун

8(практичне право та освіта для демократії) 8, І. Тараненко (тенденції розвитку громадської освіти у Європейських країнах) та ін. Питання розбудови КОНС відображені у працях сучасних вітчизняних вчених В. Бикова, А. Гуржія, Ю. Жука, С. Іванової, І. Іванюк, В. Лапінського, А. Манако, Е. Машбиця, Н. Морзе, С. Семерікова, О. Співаковського, О. Соколюк, Н. Сороко, О. Спіріна, Ю. Триуса та ін. [1]. Автори зосереджують увагу на використанні засобів КОНС, створення технологічно насиченого середовища, формуванні ІК-компетентності учня та вчителя.

Мета статті. Розкрити сутність та обґрунтувати модель інформаційно-освітнього середовища як засобу розвитку громадянської компетентності вчителя на основі підходів Ради Європи, визначити основні її складові, окреслити перспективи впровадження у систему післядипломної освіти вітчизняних вчителів.

Методи дослідження: педагогічне моделювання, порівняльно-педагогічний аналіз міжнародних підходів до впровадження громадянської освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. Впровадження громадянської освіти, що базується на таких основних цінностях, як верховенство права, демократія та права людини, проголошених Радою Європи, підтримали освітні системи багатьох країн та Україна зокрема. Рада Європи реалізує низку програм підтримки освіти для демократичного громадянства, серед яких, Рамкова програма Ради Європи 2015-2020 для України, що була укладена у квітні 2014 для країн Східного партнерства (Азербайджан, Білорусь, Вірменія, Грузія, Молдова та Україна), Планом дій «Україна – Рада Європи на 2018-2021 рр.» та ін. [14]. Важливим підґрунтям супроводу процесу впровадження ГО у країнах членах РЄ стала прийнята у 2010 р. Хартія Ради Європи з освіти для демократичного громадянства та освіти в галузі прав людини [11], що була врахована при розробленні Концепції нової української школи, стандартів та Концепції

розвитку громадянської освіти і виховання в Україні [4]. Одним із положень Хартії є розбудова демократичної школи, що передбачає створення демократичного середовища у школі та формування в учнів компетентностей для культури демократії, а одним з пріоритетних напрямів є розбудова середовища та поширення інтернет-ресурсів для розвитку громадянської компетентності учнів та вчителів.

У країнах членах Ради Європи сьогодні широко запроваджується цифрова громадянська освіта з метою розвитку у молоді цифрових навичок та їх використання у інтернет просторі, що передбачає особисте залучення та творчість, а також усвідомлення юридичних наслідків власної онлайн діяльності. Радою Європи було запропоновано Концептуальну модель цифрового громадянства, що базується на визначенні цифрового громадянства, що подана групою дослідників (М.Рібле, Д.Бейлі, Т. Росс, 2004) для позначення норм відповідальної поведінки у використанні технологій [15;16]. Зарубіжні освітні кола дійшли висновку, що цифрове громадянство включає три ключові елементи: *цифрова взаємодія, цифрова відповідальність та цифрова участь*, що супроводжуються критичним аналізом та грамотним використанням цифрових технологій та лежать в основі концепції громадянства, заснованої на повазі до прав людини та демократичної культури. Особливої актуальності сьогодні набуває розроблена в ЄС Рамка цифрової компетентності для громадян 2.0 (Digital Competence Framework for Citizens 2.0), що була представлена у 2016 р. Європейською Комісією [16].

В Україні протягом останніх років здійснено значні кроки у використанні засобів ІОС у навчальних закладах та в закладах післядипломної педагогічної освіти. Ці заходи здійснюються поступово на різних рівнях, іноді досить формально, що пов'язано з низкою обмежень, які обумовлені такими чинниками, як: недостатня мотивація вчителів до використання ІКТ в освітньому процесі, відсутність відповідних

компетентностей для цього, недостатнє забезпечення засобами ІКТ, відсутність високошвидкісного Інтернету, неготовність колективу до створення ІОС та ін.

В Україні впровадження та підтримка ІКТ у навчальний процес забезпечується такими документами: закони України «Про освіту» (2017), «Про вищу освіту» (2014), проектом закону України «Про загальну середню освіту», «Про Національну програму інформатизації», «Про заходи щодо розвитку національної складової глобальної інформаційної мережі Інтернет та забезпечення широкого доступу до цієї мережі в Україні», постановами Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної цільової соціальної програми підвищення якості шкільної природничо-математичної освіти на період до 2015 року», наказ МОНУ № 466 від 25.04.2013 «Положення про дистанційне навчання» та ін.

З огляду на вищезазначені процеси та напрями діяльності міжнародних організацій у просуванні ідей цифрової грамотності громадян та розвитку громадянської компетентності у рамках виконання дослідження питання створення ІОС як засобу розвитку громадянської компетентності вчителя було запропоновано авторську модель ІОС як засобу розвитку громадянської компетентності вчителя (Рис. 1). Основними блоками, з яких складається модель є: цільовий, організаційно-змістовий, технологічний, діагностично-результативний. До цільового блоку відноситься мета, завдання та соціальний запит. Також до цього блоку входять суб'єкти процесу ППО (вчителі, педагогічні працівники, керівники шкіл, методисти). Організаційно-змістовий блок містить наукові підходи, принципи, рамкові підходи, методичні рекомендації, форми і методи використання ІКТ, змістові лінії та складові громадянської компетентності вчителя.

Основними складовими технологічного блоку моделі є засоби ІКТ та цифрові технології. До діагностично-результативного блоку моделі

увійшли критерії, рівні розвиненості громадянської компетентності вчителя у ІОС та інструменти для діагностування цих рівнів.

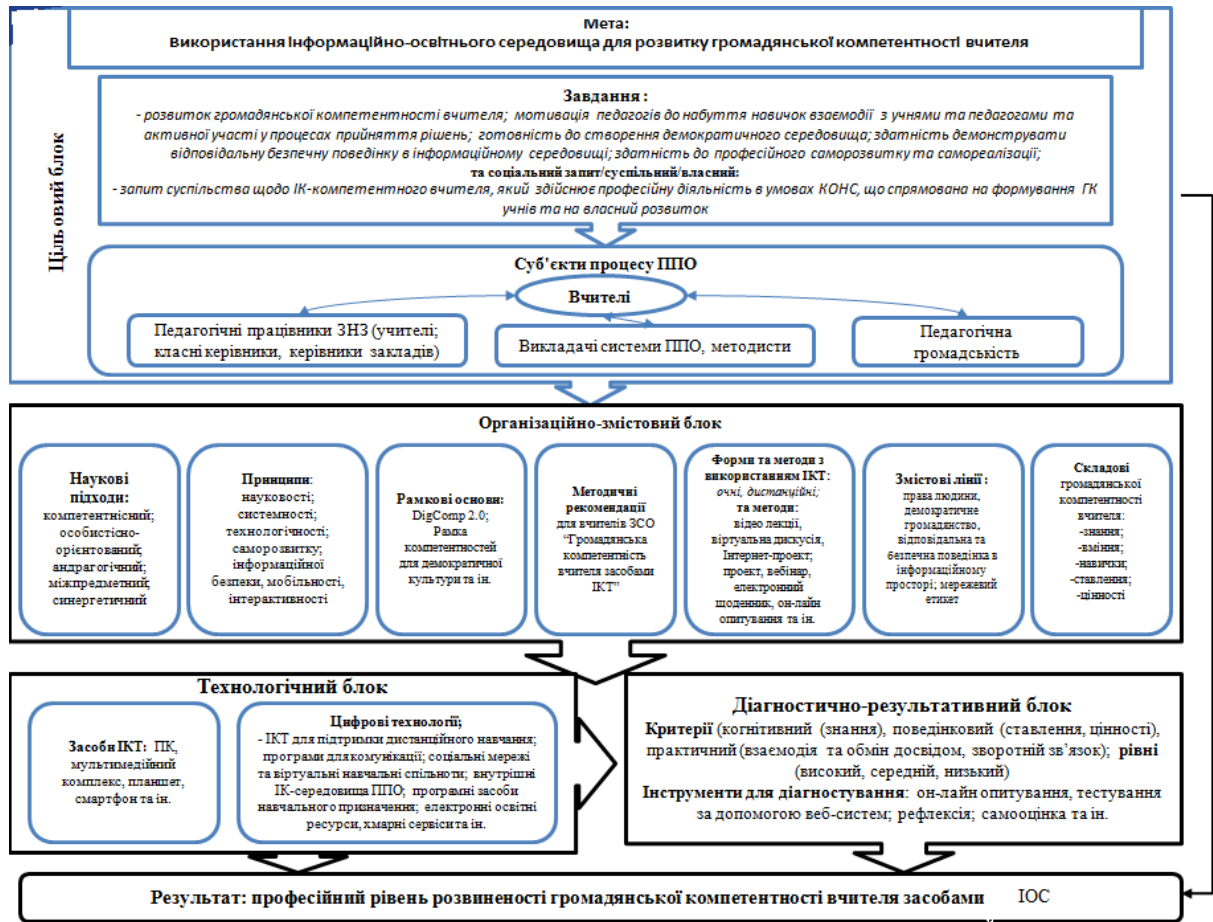

Рис. 1. Авторська модель ІОС як засобу розвитку громадянської компетентності вчителя

Модель передбачає низку елементів, які пов'язані з тим, що вчитель може використати як під час власного професійного розвитку, так і для роботи в школі, під час уроків, в позакласній та позашкільній роботі з учнями, батьками та громадою. Наприклад, значну популярність сьогодні мають електронні портфоліо учнів та вчителів, які зберігаються у хмарах, широко застосовується педагогами для проведення уроків та опрацювання різноманітних даних хмарний сервіс Office 365, створюються блоги, середовища, професійні та навчальні онлайн спільноти, засоби та ресурси, які вчитель зберігає в хмарі й може використати як з персонального

комп'ютера, а також з планшета, смартфона та інших пристроїв, не використовуючи додаткових програм та потужностей. Компетентний, обізнаний вчитель, з достатнім рівнем інформаційно-комунікаційної компетентності здатен створювати та використовувати ІОС, і сьогодні значна частина вітчизняних педагогів використовує хмарні сервіси для навчання, підготовки уроків та власного вдосконалення. У процесі побудови моделі було враховано також й те, що розвиток громадянської компетентності вчителя відбувається не тільки в умовах здійснення підвищення кваліфікації під час очних та очно-дистанційних курсів, а й під час викладання ГО у школі та здійсненні заходів з питань ГО з безпосереднім використанням ІОС та ІКТ.

Дана модель опрацьовувалась та перевірялась протягом 2018-2019 рр., зокрема, під час здійснення навчання вчителів та проведення науково-практичних семінарів «Цифрова компетентність вчителя 2018-2019 рр., м. Київ» Інститутом інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України спільно з Інститутом модернізації змісту освіти, майстер-класів для розробників стандартів нової української школи МОН та НАПН України (2018 р.), серії заходів для установ післядипломної педагогічної освіти. Перевірка моделі ІОС для розвитку громадянської компетентності проводилась, виходячи з того, наскільки ефективно та системно зростає рівень громадянської компетентності вчителів під час використання засобів ІКТ. Важливим є те, що аналіз ефективності моделі ІОС здійснювався під час навчального процесу в школі, протягом якого вчителями створювалось та використовувалось ІОС, що передбачало використання засобів ІКТ, створення необхідних організаційно-педагогічних умов, методологічне та змістове наповнення заходів.

Важливо підкреслити, що ІОС як засобу розвитку громадянської компетентності вчителя слід розглядати не тільки у контексті навчання та практичної діяльності самого вчителя, як суб'єкта даного процесу, а і у

контексті взаємодії вчителя з усіма суб'єктами навчально-виховного процесу та оточення, що сприяє розвитку його громадянської компетентності. Саме тому інструментарій перевірки ефективності моделі ІОС (анкета та спостереження) базується на діагностуванні того, як вчитель володіє змістом ГО, як організовує власну фахову діяльність з даної теми та якими технологіями він користується і які засоби застосовує.

Експериментальна перевірка ефективності моделі ІОС для розвитку громадянської компетентності вчителя проводилась у два етапи впродовж 2018–2019 рр. на констатувальному та формувальному етапах через здійснення педагогічного експерименту. На констатувальному етапі було опитано вчителів та керівників ЗНЗ, визначено стан розвиненості їхньої громадянської компетентності, а також їх ставлення до використання ІКТ у процесі роботи з учнями та самовдосконаленні. Для цього на першому етапі педагогічного експерименту нами було розроблено опитувальник (анкету) для вчителів та керівників ЗНЗ. Було враховано, що анкета призначена для вчителів різних предметів загальношкільного циклу. Анкета для вчителів «Використання ІКТ для розвитку громадянської компетентності» складається з трьох блоків: 1-й блок «змістовий»; 2-й блок «організаційний»; 3-й блок «технологічний».

Для проведення процедури діагностування рівня розвиненості громадянської компетентності вчителя у ІОС було розроблено критерії: *когнітивний (знання), ціннісно-мотиваційний (мотивація, ставлення, цінності), діяльнісно-рефлексивний (діяльність та зворотній зв'язок з використанням ІКТ)*. Відповідно до критеріїв було визначено три рівні розвиненості громадянської компетентності вчителя у ІОС: високий, середній, низький. Критерії обрано відповідно до підходів здійснення освіти для демократичного громадянства, що пропонуються у згаданих вище документах Ради Європи. Також було враховано підходи вітчизняних вчених, зокрема, В. Бикова, В. Лапінського, С. Іванової, І. Іванюк та інших

щодо оцінювання діяльності вчителя та навчання учнів з використанням засобів ІОС **Ошибка! Источник ссылки не найден..** Також було застосовано спостереження під час проведення семінарів, вебінарів, тренінгів, практичних занять та лекцій, дискусій, обговорень на круглих столах, мозкових штурмів, бесід, обміну досвідом, спілкування у професійних соціальних мережах, чатах, ведення блогів тощо. Опитувальний лист подано у форматі Google Forms - https://docs.google.com/forms/d/e/1FAIpQLSertqhh9mfIyd4DR1_yutj3u-j1tu_ls3LI5v5YOvFmR2T64w/viewform).

Результати дослідження, отримані після вивчення стану проблеми, надали можливість виокремити важливість та необхідність впровадження моделі ІОС як засобу розвитку громадянської компетентності вчителя. Було з'ясовано, що існуючі вітчизняні програми та курси підвищення кваліфікації педагогічних працівників, вчителів, зокрема, не забезпечують у повній мірі інтегрування двох ключових сфер та розвитку компетентностей, проголошених Законом України «Про освіту» та керівними документами ЄС, а саме громадянської компетентності та інформаційно-комунікаційної (інформаційно-цифрової, цифрової) компетентності під час проходження курсів у системі ППО. І лише деякі установи починають запроваджувати елементи такої інтеграції. Завдяки проведеному спостереженню виявлено зацікавленість вітчизняних педагогів щодо існуючого досвіду впровадження і розвитку ІОС для ГО у інших країнах, під час вивчення якого було з'ясовано, що зарубіжні педагоги мають більше можливостей підвищувати свій рівень знань з ГО та рівень цифрової компетентності. Процес їхнього професійного зростання в умовах ІОС сприяє набуттю навичок використання різноманітних онлайн інструментів, середовищ та ІКТ для практичного впровадження ГО у школі. Ставлення вчителів продемонструвало значний попит у впровадженні зарубіжного досвіду та створення ІОС у вітчизняних

зкладах ППО. Отже, побудова моделі, в якій враховано організаційно-педагогічні умови та складники ІОС для розвитку громадянської компетентності вчителя, була визнана доцільною. Важливим у ході експериментальної перевірки було визначення ставлення вчителів, методистів та керівників ЗНЗ до проблеми формування їхньої громадянської компетентності в умовах ІОС та отримання кількісних даних. На кінець експерименту було отримано дані, що свідчать про позитивну динаміку зростання рівня розвиненості громадянської компетентності вчителів (Табл.1.).

*Таблиця 1.
Зведені дані на початок і кінець формувального експерименту (абсолютні і відносні значення за всіма блоками)*

	цілком погоджуюсь				погоджуюсь частково				важко сказати				не погоджуюсь			
	КГ, 122	КГ	ЕГ, 129	ЕГ	КГ	КГ	ЕГ	ЕГ	КГ	КГ	ЕГ	ЕГ	КГ	КГ	ЕГ	ЕГ
	ПЕ	КЕ	ПЕ	КЕ	ПЕ	КЕ	ПЕ	КЕ	ПЕ	КЕ	ПЕ	КЕ	ПЕ	КЕ	ПЕ	КЕ
БЛОК I	448	518	491	804	328	356	374	263	212	156	208	82	110	68	88	12
БЛОК II	167	207	186	373	162	196	185	272	212	184	202	102	191	145	201	27
БЛОК III	181	216	235	321	209	236	219	306	246	230	251	193	218	172	198	83
заг.кільк.	796	941	912	1498	699	788	778	841	670	340	661	377	519	385	487	122
Середнє у відсотках	29,66 %	35,06 %	32,1 4%	52,78 %	26,04 %	29,36 %	27,41 %	29,63 %	24,96 %	12,67 %	23,29 %	13,28 %	19,34 %	14,34 %	17,16 %	4,30 %

Проведений педагогічний експеримент підтвердив гіпотезу: підвищення рівня розвиненості громадянської компетентності вчителів в умовах КОНС може бути досягнуто через створення організаційно-педагогічних умов та педагогічно доцільне та науково-обґрунтоване застосування змісту, форм та засобів інформаційно-освітнього середовища в системі ППО та при одночасному здійсненні громадянської освіти у навчально-виховному процесі у ЗНЗ.

Висновки з дослідження і перспективи подальших досліджень. Створення та впровадження моделі ІОС як засобу розвитку громадянської компетентності вчителя та реалізація її елементів позитивно впливає на

рівень розвиненості громадянської компетентності вчителів та змінює ставлення вчителів до використання ІКТ у професійній діяльності, розширює можливості учасників навчально-виховного процесу та підвищує рівень розвиненості ІК-компетентності. Важливими напрямками досліджень та наукової підтримки розвитку інформаційно-комунікаційної компетентності вчителів в умовах використання ІОС, що пов'язані з впливом використання засобів ІКТ навчально-виховному процесі, є створення цифрового середовища закладу, його теоретико-методологічне підґрунтя, світовий досвід щодо використання засобів ІОС; загальні підходи та створення умов для використання засобів ІОС вчителями. Перспективи подальших досліджень можуть бути спрямовані на пошук ефективних форм застосування ІКТ для впровадження громадянської освіти, цифрової громадянської освіти, а також на проведення порівняльно-педагогічних досліджень кращого європейського досвіду використання цифрових засобів та форм навчання суспільствознавчим дисциплінам з подальшим наданням рекомендацій вітчизняним фахівцям.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Биков В.Ю., ін. Відкриті web-орієнтовані системи моніторингу впровадження результатів науково-педагогічних досліджень. Теорія і практика управління соціальними системами, 2014, Вип. (1) , С. 3-25.
2. Вербицька П. Основні підходи до організації громадянського виховання в країнах Європи. Наукові записки. Сер. Педагогічні та історичні науки: зб. наук, статей, відп. ред.: М. І. Шиль. К.: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2008, вип. LXXIII (73), С. 53-63.
3. Гершунский Б. Прогнозирование содержания обучения в техникумах: Учебно- методическое пособие. М.: Высшая школа, 1980 – 144 с.
4. Кабінет Міністрів України. Розпорядження від 3 жовтня 2018 р. № 710-р. Київ. Про схвалення Концепції розвитку громадянської освіти в Україні. [Електронний ресурс]. Доступно: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/710-2018-%D1%80?lang=ru>. Дата звернення: Лист 12,2019.
5. Локшина О., Єгоров Г. та ін. Старша школа зарубіжжя: організація та зміст освіти. Ін-т педагогіки АПН України. К. : СПД Богданова А.М., 2006, 232 с.

6. Нова українська школа: концепція. [Електронний ресурс]. Доступно: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf>. Дата звернення: Лист.11,2019.
7. Овчарук О.В. “Міжнародні стратегії запровадження освіти для демократичного громадянства у країнах Ради Європи”. Порівняльна професійна педагогіка. №1 (5), 2013, К. Хмельницький: ХНУ, 2013, 364 с.
8. Пометун О., Ремех Т. та Гейко І. Практичне право: Навч. посіб.: 8 кл., За ред. О. Пометун. 2-ге вид., доповн. і переробл., К.: Вид-во А.С.К., 2003, 207 с.
9. Рамка компетентностей для культури демократії, 2018. Рада Європи. [Електронний ресурс]. Доступно: https://www.schools-for-democracy.org/images/documents/86/RF-CDC-vol-1_ua.pdf. Дата звернення: Лист.11,2019.
10. Сидоренко Е. Методы математической обработки в психологии. СПб.: ООО «Речь», 2001, 350 с.
11. Хартія Ради Європи з освіти для демократичного громадянства й освіти з прав людини Рекомендація СМ/Рес(2010)7, ухвалена Комітетом Міністрів Ради Європи 11 травня 2010 р., та пояснювальний меморандум / Видавництво Ради Європи: F-67075 Strasbourg Cedex – Електронний ресурс - <http://book.coe.int> - ISBN 978-92-871-6898-6ю - Рада Європи, 2010. - 38 с. <https://rm.coe.int/16806b9361> (дата звернення: 12.04.2019).
12. С. Bîrzéa. “All-European Study on Education for Democratic Citizenship Policies”, Council of Europe Publishing, 2004. [Електронний ресурс]. Доступно: <https://rm.coe.int/16802f7040> Дата звернення: Лист.11,2019.
13. С. Naval, M. Print and R. Veldhuis. “Education for democratic citizenship in the new Europe: context and reform. European Journal of Education”, 2002, vol. 37, no. 2, pp. 107-128.
14. Citizenship education at school in Europe, 2017. EURYDICE. [Електронний ресурс]. Доступно: <https://publications.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/6b50c5b0-d651-11e7-a506-01aa75ed71a1/language-en/format-PDF/source-56573425>. Дата звернення: Лист.11,2019.
15. Council of Europe. (2019). *Digital Citizenship and Digital Citizenship Education*. [Електронний ресурс]. Доступно: <https://www.coe.int/en/web/digital-citizenship-education/digital-citizenship-and-digital-citizenship-education>. Дата звернення: Лист.11,2019.
16. DigComp 2.0: The Digital Competence Framework for Citizens, 2016. [Електронний ресурс]. Доступно: <https://econpapers.repec.org/paper/iptiptwpa/jrc101254.htm>. Дата звернення: Лист.11,2019.
17. К. Dürr, V. Spajic-Vrkas and J. Ferreira Martins. “Strategies for Learning Democratic Citizenship, 2000”. [Електронний ресурс]. Доступно: <https://www.storiairreer.it/sites/default/files/norme/2000%2007%2019%20Duerger.pdf>. Дата звернення: Лист.11,2019.

18. UNESCO ICT Competency Framework for Teachers. Paris, UNESCO, 2011. [Електронний ресурс]: <http://unesdoc.unesco.org/images/0021/002134/213475e.pdf>. Дата звернення: Лист.11,2019.

REFERENCES

1. Bykov V.Ju., in. Vidkryti web-orijentovani systemy monitoryngu vprovadzhenja rezuljtativ naukovo-pedagoghichnykh doslidzhenj. Teorija i praktyka upravlinnja socialnymy systemamy, 2014, Vyp. (1) , С. 3-25.
2. Verbycjka P. Osnovni pidkhody do orghanizaciji ghromadjansjkogho vykhovannja v krajinakh Jevropy. Naukovi zapysky. Ser. Pedagoghichni ta istorychni nauky: zb. nauk, statej, vidp. red.: M. I. Shylj. K.: NPU imeni M. P. Draghomanova, 2008, vyp. LXXIII (73), S. 53-63.
3. Ghershunskij B. Proghnozyrovanye sodержanyja obuchenyja v tekhnikumakh: Uchebno- metodycheskoe posobyе. M.: Vysshaja shkola, 1980 – 144 s.
4. Kabinet Ministriv Ukrainy. Rozporjadzhennja vid 3 zhovtnja 2018 r. # 710-r. Kyjiv. Pro skhvalennja Konceptiji rozvytku ghromadjansjkoho osvity v Ukraini. [Elektronnyj resurs]. Dostupno: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/710-2018-%D1%80?lang=ru>. Data zvernennja: Lyst 12,2019.
5. Lokshyna O., Jeghorov Gh. ta in. Starsha shkola zarubizhzhja: orghanizacija ta zmist osvity. In-t pedagoghiky APN Ukrainy. K. : SPD Boghdanova A.M., 2006, 232 s.
6. Nova ukrajinsjka shkola: koncepcija. [Elektronnyj resurs]. Dostupno: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf>. Data zvernennja: Lyst.11,2019.
7. Ovcharuk O.V. “Mizhnarodni strateghiji zaprovadzhenja osvity dlja demokratychnogho ghromadjanstva u krajinakh Rady Jevropy”. Porivnjajna profesijna pedagoghika. #1 (5), 2013, K. Khmeljnycjkij: KhNU, 2013, 364 s.
8. Pometun O., Remekh T. ta Ghejko I. Praktychne pravo: Navch. posib.: 8 kl., Za red. O. Pometun. 2-ghe vyd., dopovn. i pererobl., K.: Vyd-vo A.S.K., 2003, 207 s.
9. Ramka kompetentnostej dlja kuljтуры demokratiji, 2018. Rada Jevropy. [Elektronnyj resurs]. Dostupno: https://www.schools-for-democracy.org/images/documents/86/RF-CDC-vol-1_ua.pdf. Data zvernennja: Lyst.11,2019.
10. Sydorenko E. Metody matematycheskoj obrabotky v psykholohy. SPb.: ООО «Rechj», 2001, 350 s.
11. Khartija Rady Jevropy z osvity dlja demokratychnogho ghromadjanstva j osvity z prav ljudyny Rekomendacija CM/Rec(2010)7,ukhvalena Komitetom Ministriv Rady Jevropy 11 travnja 2010 r.,ta pojasnjuvalnyj memorandum / Vydavnyctvo Rady Jevropy: F-67075 Strasbourg Cedex – Elektronnyj resurs -

- <http://book.coe.int> - ISBN 978-92-871-6898-6ju - Rada Jevropy, 2010. - 38 s.<https://rm.coe.int/16806b9361>(data zvernennja: 12.04.2019).
12. Bîrzéa. “All-European Study on Education for Democratic Citizenship Policies”, Council of Europe Publishing, 2004. [Електронний ресурс]. Доступно: <https://rm.coe.int/16802f7040> Дата звернення: Лист.11,2019.
13. С. Naval, M. Print and R. Veldhuis. “Education for democratic citizenship in the new Europe: context and reform. European Journal of Education”, 2002, vol. 37, no. 2, pp. 107-128.
14. Citizenship education at school in Europe, 2017. EURYDICE. [Електронний ресурс]. Доступно: <https://publications.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/6b50c5b0-d651-11e7-a506-01aa75ed71a1/language-en/format-PDF/source-56573425>. Дата звернення: Лист.11,2019.
15. Council of Europe. (2019). *Digital Citizenship and Digital Citizenship Education*. [Електронний ресурс]. Доступно: <https://www.coe.int/en/web/digital-citizenship-education/digital-citizenship-and-digital-citizenship-education>. Дата звернення: Лист.11,2019.
16. DigComp 2.0: The Digital Competence Framework for Citizens, 2016. [Електронний ресурс]. Доступно: <https://econpapers.repec.org/paper/iptiptwpa/jrc101254.htm>. Дата звернення: Лист.11,2019.
17. K. Dürr, V. Spajic-Vrkas and J. Ferreira Martins. “Strategies for Learning Democratic Citizenship, 2000”. [Електронний ресурс]. Доступно: <https://www.storiairreer.it/sites/default/files/norme/2000%2007%2019%20Duer r.pdf>. Дата звернення: Лист.11,2019.
18. UNESCO ICT Competency Framework for Teachers. Paris, UNESCO, 2011. [Електронний ресурс]: <http://unesdoc.unesco.org/images/0021/002134/213475e.pdf>. Дата звернення: Лист.11,2019.

МОДЕЛЬ ІНФОРМАЦІЙНО-ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА РОЗВИТКУ ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛЯ НА ОСНОВІ ПІДХОДІВ РАДИ ЄВРОПИ

Анотація. Стаття присвячена опису моделі розвитку громадянської компетентності вчителя в засобах інформаційно-освітнього середовища. Проаналізовано документи Ради Європи та узагальнено основні підходи щодо розвитку громадянської та цифрової (інформаційно-комунікаційної) компетентності вчителя. Описано модель ІОС як засобу розвитку громадянської компетентності вчителя та викладено загальні результати її експериментальної перевірки у контрольній та експериментальній групах. Особлива увага приділена ставленню вчителів, керівників шкіл та методистів системи післядипломної педагогічної освіти до використання засобів інформаційно-комунікаційних технологій та створенню ІОС у закладах освіти, а також використання можливостей системи післядипломної освіти у викладанні громадянської освіти у

школах. Окреслено перспективи подальших експериментальних та порівняльно-педагогічних досліджень.

Ключові слова: громадянська компетентність вчителя, інформаційно-освітнє середовище; компетентнісний підхід; громадянська освіта; інформаційно-комунікаційна компетентність; результати експерименту; підвищення кваліфікації вчителя; модель.

МОДЕЛЬ ИНФОРМАЦИОННО-ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ СРЕДЫ РАЗВИТИЯ ГРАЖДАНСКОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ УЧИТЕЛЯ НА ОСНОВЕ ПОДХОДОВ СОВЕТА ЕВРОПЫ

Аннотация. Статья посвящена описанию модели развития гражданской компетентности учителя в средствах информационно-образовательной среды. Проанализированы документы Совета Европы и обобщены основные подходы к развитию гражданской и цифровой (информационно-коммуникационной) компетентности учителя. Описана модель ИОС для развития гражданской компетентности учителя и изложены общие результаты ее экспериментальной проверки в контрольной и экспериментальной группах. Особое внимание уделено отношению учителей, руководителей школ и методистов системы последипломного педагогического образования к использованию средств информационно-коммуникационных технологий и созданию КОУС в учебных заведениях, а также использованию возможностей системы последипломного образования в преподавании гражданского образования в школах. Определены перспективы дальнейших экспериментальных и сравнительно-педагогических исследований.

Ключевые слова: гражданская компетентность учителя, информационно-образовательная среда; компетентностный подход; гражданское образование; информационно-коммуникационная компетентность; результаты эксперимента; повышение квалификации учителя; модель.

MODEL OF INFORMATION AND EDUCATIONAL ENVIRONMENT OF TEACHERS' CIVIC COMPETENCE ON THE BASIS OF THE COUNCIL OF EUROPE APPROACHES

Abstract. The article is devoted to description of the model for the development of teacher's civic competence in an information learning environment (CBLE). The documents of the Council of Europe and other international organizations are analyzed and the main approaches to the development of civic and digital (information and communication) teacher's competence are summarized. The Digital Competence Framework for Citizens (DigComp 2.0.) was used for the elaboration of the approaches to the development of the computer based teaching environment for teachers and for the proposals to the Ukrainian specialists. The model for the development of teacher's civic competence with the use of ICT instruments is presented and the main results of its experimental verification in the control and experimental groups are presented. The main elements of the model are: the content, the activities, the technologies. This model was elaborated and tested in 2018-2019, in particular, in the framework of the trainings for teachers, and workshops: "Digital competence of teachers 2018-2019, Kyiv" conducted in the Institute of Information Technologies and Learning Tools of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine together with the Institute of Modernization of the Content of Education, as well as on the workshops for the New Ukrainian School curricula developers in the Ministry of Education and the National Academy of Educational Sciences of Ukraine (2018), and series of activities for regional in-

service teacher training institutions (Rivne, Kyiv, Poltava). The criteria for the evaluation the level of teachers' civic competence were developed: cognitive (knowledge), value and motivation (motivation, attitude, and values), activity and reflection (activity and feedback using ICT). Particular attention is paid to the attitude of teachers, school heads and methodologists of the in-service teacher training system regarding the use of information and communication technology (ICT) tools and the creation of the information learning environment in educational institutions, as well as to the possibilities of in-service teacher training system regarding the delivering of the civic education process for the teachers. Prospects for further experimental and comparative pedagogical research are outlined.

Keywords: *civic competence of the teacher, information and educational environment; competence approach; civic education; information and communication competence; the results of the experiment; professional development of the teacher; model.*